

דברי הדרשן מכוונים לחטא המרגלים, שהוציאו דיבת הארץ רעה ואמרו בפיהם דברים שלא ראתה עינם. ובניסוחו של צבי יהודה: „פיהם” של המרגלים דחם לומר, לפני שהתבוננו ב„עיניהם”, וכך גם המקונן: עולמו חשך עליו, ולכן לפני שפקח את „עיניו” — „פיו” דובר נכאים.⁴⁵
על הקשר העמוק שבין החירבן לחטא המרגלים עמדו במקומות רבים בספרות חז”ל, כגון:

„שבכו (= ישראל, בשוב המרגלים מתור הארץ) בליל ט’ באב, ואמר להם הקב”ה: אתם בכיתם בכיה של חנם לפני⁴⁶, אני אקבע לכם בכיה לדורות. ומן אותה שעה גזרה (= גזירה) על בית־המקדש שתחרב...”
על הסבר זה ברוח המדרש יש להוסיף את העובדה שסידור אלפביתי מעין זה, בו קודמת האות פ”א לאות עי”ן, לא נודע לנו ממקור אחר במקרא. ייתכן שיש כאן שינוי מכוון של סדר האותיות, כדי לרמוז לסדרי העולם שנשתבשו ונשתנו כולם בשל חורבן המקדש וגלות השכינה.⁴⁷

גישה שונה לתופעה זו הציע טוביה וכסלר⁴⁸: „בימי המקרא התקיים נוסף על סדר האותיות המקובל של האלף-בית, סדר שני שבו קדמה הפ”א לעי”ן”. תיאוריה זו קיבלה אישור לפני כחמש שנים, כאשר נתגלה סדר אלפביתי מתקופת השופטים (מן המאה הי”ב לפנה”ס), שהוא האלפבית הקדום ביותר, הידוע עד היום, בכתב הקורי בסגנון פרוטו־כנעני, סדר אותיות הא”ב נמצא בשורה התחתונה של

בעל „שפתי חכמים” מעיר על פירוש של רש”י לאיכה ב טז, המביא את המדרש שהבאנו בגוף המאמר (להלן) בסגנונו הוא, ששמע „בשם אחד” שאמנם בכל פרקי איכה היקדמה הפ”א לעי”ן, חוץ מפרק א, כי „כל הרוצה לשקר ואין אומר מקצת אמת בתחילתו — אין מתקיים בסופו”. זו הסיבה, שבפרק א האותיות סדורות לפי הסדר הנכון (לפי ה„אמת”), ורק בהמשך הספר בא היפוך האותיות, שיש בו רמז לשקר. וראה דבריו של ד”ר בנימין גרוס בעניין זה, בספרו „נצח ישראל”, עמ’ 139—140.

45. במאמרו ב„הדואר” (לעיל הערה 43), שם.
46. במקור המקביל למדרש זה, בתלמוד ירושלמי תענית פ”ד, ה”ה הנוסח הוא: „בכיה של תפלות”.

47. איתו הרעין מובע בניסוחים שונים בתנחומא פ’ שלח; תנחומא ב’ שלח לה; תענית כט א; סנהדרין קד ב; סוטה לה א; ילק”ש א רמז תשמג; שם ב רמז תיט, יז; מדרש הגדול במדבר יד ועוד. וראה בענין זה דבריו של ד”ר גרוס, „נצח ישראל” עמ’ 133—141.

48. מובא במבוא של י”צ מושקוביץ לאיכה (ראה לעיל הערה 3), שם הערה 11 בשם „ויש אומרים”, וזאת בניגוד לדעת צבי יהודה, שהבאנו לעיל.

49. בספרו „צפונית במסורת ישראל”, ירושלים 1968, עמ’ 97. וכסלר סבור שגם מזמור לד בתהלים היה בנוי „במקורו” לפי הסדר האחר של א”ב והוא מבקש להסתמך על מידה ל”א מן המידות של ר”א בני של ר’ יוסי הגלילי „מוקדם שהוא מאוחר בענין”. מידה זו הודגמה בפסוקים טז—יח ממזמור לד, המסודרים בברייתא בסדר: ע’, צ’, פ’ — בניגוד לסדר שבנוסח המסורה (ע’, פ’, צ’). ראה גם הערה 9 בפירושו של עמוס חכם לתהלים לד, יח („דעת מקרא”, תשל”ט).

אוסטרקון שנתגלה ב"עזבת צרטה", הוא אתר הפירית המריחק כשלשה ק"מ מתל אפק, וסמוך לכפר קסם. בשורת אותיות הא"ב (הכתובה משמאל לימין!) בולטות יתי סטיות מעניינות מסדר הא"ב המקובל: האות ה"ת קודמת לו"ן ופ"א קודמת לעי"ן. גם בצפון סיני, בחפירות כינתילת עגריד, נמצא כד ועליי כתיבת של מלים עבריות (בכתב העברי הקדום) וכן סדר א"ב, בו קודמת פ"א לעי"ן. תאריכו של ממצא זה נקבע ע"י ד"ר זאב משל, שערך את החפירות י"ם, לראשית המאה השמינית לפנה"ס. מכאן מסיקים משה כיכבי ואהרן דמסקי⁵⁰ שבישראל היתה קיימת "מסורת סופרים", אשר התקיימה למעלה מישי מאות שנה, אשר נהגה להקדים בא"ב העברי את האות פ"א לעי"ן. מסורת זו שרדה אולי גם במגילת איכה, אך שוכה עלינו להסביר מדוע העדיף בעל הקינות להשתמש ביצירתו דווקא במסורת זו — אשר בסופו של דבר לא נתקבלה בספרות ישראל — ולא השתמש במסורת הרווחת ביצירות האקרוסטיכוניות האחרות שבמקרא. כתשובה לשאלה זו הבאנו את מדרש איכה הקושר את החורבן בחטא המרגלים, יאת דבריהם של צבי יהודה ודברי "האומרים" שהובאו ב"דעת מקרא".

יש שביקשו לראות בפרקי הקינות קשר פנימי-תוכני על-פי סדר א"ת ב"ש העתיק, שהשתמשי בו כבר בימי המקרא, כפי שניסח את הדברים מאיר וייס:

"מלבד האקרוסטיכון קיבל המדינן על עצמו עוד צורני, הוא קבע מראש שתהיה התייחסות מה בין פסוק ראשון לפסוק אחרון, בין פסוק שני לפסוק שלפני האחרון, בין פסוק שלישי ובין השלישי מן הסיף, וכן הלאה..."⁵¹

והרי דוגמאות אחדות לקשרים הפנימיים שבין פסוקי הקינות בפרק הראשון של המגילה:

"אין לה מנחם" (ב) — "אין מנחם לי" (פס' כא, הפותח באות שי"ן)
 "עולליה הלכו שבי" (ה) — "בתולותי ובחורי הלכו בשבי" (יח, הפותח בצד"י)
 "ראה ה' והביטה" (יא, הפותח בכ"ף) — "הביטו וראו" (פס' יב, הפותח בלמ"ד).

מדוגמאות אלו ניתן לראות, באיזו הקפדה ברר המקונן את לשון הפסוקים, שיהיו מכוונים אלה כנגד אלה, בשיטת א"ת ב"ש. התייחסות סטרוקטוראלית על-פי שיטת א"ת ב"ש ניתן לראות גם בקינה השנייה:

50. במאמרם המשותף ב"קדמוניות" שנה י"א (תשל"ח) חיברת 42—43, עמ' 61—67, ראה בנדון גם את מאמרו של מ' כוכבי: אוסטרקון מתקפת השופטים מעזבת צרטה, ב"בראילין" (ספר השנה של אוניברסיטת ב"א) יד—טז (תשל"ז) עמ' 30—44, את מאמרו של אהרן דמסקי: סדר הא"ב הפרוטוכנעני מתקופת השיפטים ומשמעיתו לתילדית האלפבית, שם עמ' 45—57, וביבליוגרפיה בהערות שיניות במאמרים אלה.
 51. במאמרו על מגילת איכה (ראה לעיל הערה 18), שם עמ' 11; ובדרכי הלך גם י"צ מושקוביץ במבוא לאיכה. עמ' 7—9.